

икада бити закључена” (331). Књига Ненада Николића *Границе српске књижевности – и друге српско-хрватско-југословенске књижевне и језичке теме* означила је све опасности којих се морамо пазити као култура која, нажалост, има тенденцију да заборавља искуства и околности у којима је пропатила. На срећу, реч је о аутентичној култури изузетне интегративне снаге, препознатљивих и трајних вредности, чврстог историјског утемељења, а најзад и јасне свести о својим средишњим и рубним чиниоцима које ваља неговати, да не бисмо постали интерпретативно немоћни. Тако успостављено српско становиште симболички се противи траженом незнању, док целина корпуса српске књижевности, а нарочито њена капитална дела, зраче бистрим и самосвесним ставом.

Мср Ленка С. НАСТАСИЋ
Истраживач приправник
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
lenka.nastasic@ff.uns.ac.rs

БРВНО КАО ПЕСНИЧКА ПРЕВОДНИЦА ИЗ ЈЕДНОГ У ДРУГИ СВЕТ

Момир Р. Вучинић, *Ђавоље брвно*, Чигоја штампа, Београд 2025

Иако смо у исто време студирали на Филолошком факултету и на истој студијској групи и виђали се на заједничким предавањима, Момира се ипак не сећам из тог периода. Да ли због мог заборава или чињенице да нас је на групама било у много већем броју него што је данас студентата, Момир ми је постао познатији и ближи у новије време, када сам почео да читам његове књиге, поготово песничке. Мада се сада срећемо и разговарамо у истом граду у коме живимо преко пола века, њега као да не разазнајем да је заиста овде, већ га мимо свега замишљам у завичају какав је дочарао у својој поезији. Дубоко осећам колико је песник доживљај свог детињства и одрастања раскошно преточио у већину својих песама збирке *Ђавоље брвно*. Најснажније слике и мотиви проткани су љубављу према мајци, оцу и природи која уз сву ширину као да се налази у простору омеђеном стихом „тамо иза предела укопаних у небо”. Између песниковог неба и тла са којег је поникао не постоји међа какву нуде географски појмови. Као метафора обгрљеног простора који је понео у сећањима и који даље проноси, иако измештен из њега, означен је непомеривим топонимом Свевиђе. Настала у народном осећању за суштину коју поседује свака домаћа реч, овај назив у Момировој поезији значи безмерно много. Он се Свевиђу непрестано враћа, на њему опстаје,

са њега дотиче земаљске и небеске даљине, а понајвише милину детињства и свеопштег постојања. Свевиђе као искована реч сама по себи јесте песма над песмама Момировог краја, која његовој души даје крила. На Свевиђу као да је застало и настанило се божанско свевидеће око, где борави занавек и напаја свако диханије које докучи његове висине. Зар је песник могао да одоли а да Свевиђу не посвети песму која као ламент поручује да се са тог места „види будући свет / онај што ће се родити / само се човек / са њега нигде не види”. Остаје запитаност да ли је овде реч о човеку који са таквих висина није видљив јер је сићушан у свом постојању, или непостојећи у садашњем веку где тамо више нема народа. Сагледавањем и других Момирових стихова у којима он пребива по завичајној прошлости и садашњости биће да је ово друго ближе животности него могућа песникова фикција, која понекад може да заведе у лавиринте несазнаја. Спознаја о скоро потпуном нестанку житеља бројних села у песниковом крају провејава у појединим стиховима и надвија се болним осећањем туге и празнине. Тако је Степско поље означено као „пусто”, а и песничко село је „пусто”. У песми „Узалуд” насликана је дубока самоћа опустелог села у коме су остали само један човек и његов хроми пас да „заједно самују” и да страхују да неко од њих не умре и не остави оног другог да буде сасвим сам. Стога је превелика песничкова патња због наглог нестајања људи који се догодио попут пошаста. Његова душа је до те мере рањена да је на крају песме „Где сам” затражио помоћ од негдашњег путујућег калајџије, то јест котлокрпа, који је крпιο калајем кухињско посуђе као што су метални тањира, шерпе, лонци, корита: „А ја по сву ноћ / тражим котлотрпа / да ми душу закрпи”.

Као да је песник соколовим оком свагда осматрао са Свевиђа сву широту докле му поглед допире и уловљене крајолике смештао у ризнице медоточних речи. Његов речник је изграђен, зналачки прочишћен и прошаран већ заборављеним речима. У појединим песмама назире се посебан слој речи којима је дочаран доскорашњи живот испуњен пуноћом каква се данас чини као да допире из давнашњих казивања сличних бајкама. Момир је у песми „Тражим реч” „беседио бајке снолике”, а потврдио је постојано да их беседи и током целе збирке. Неизоставно је да сваки песник непрестано тражи неку своју реч и да притом и не зна која је та права. Таква реч лебди изнад свих других речи и својом неухватљивошћу и неслућеном разиграошћу, препуном жељених и неочекиваних значења, покреће песника ка новим трагањима. Изналажење своје речи траје непрестано, како је Момир истакао у свом случају: „Цео век покушавам / али никако да је нађем / и баш ту реч / откачим са усана / као зрелу јабуку са гране”. Код песника постоји нада, али и стрепња да ли ће изнаћи тражену реч. Ову свеprisутну неизвесност он је изрекао на крају наведене песме: „Слутим да ћу је пронаћи / тек кад се расаним”. Ја сумњам да ће се Момир расанити јер он непрестано сања, трагајући

у сновиђењима не само за једном речи већ за сваком која је песнику и срећа и терет у свеколиком понирању и узлетању ка тајнама свог језика како би допро до његових најтананијих сазвежђа.

Момир је у детињству учествовао у разноврсном сеоском животу и памтио све његове чари и лепоте. Ненаметљиво је умео да у своје песме уведе дашак тих времена. Речима „мотовило”, „куђеља”, „преслица”, „вериге”, „лампа гашњача” предочио је најближе окружење кућног простора у коме је одрастао. Додатну слику породичне топлине уливају „вериге” које висе изнад огњишта и катао „варенике” која „мирише на кукурек и аптовину”. Посебно место припада баки, вероватно песниковој, која „тарка букову ватру на огњишту”, или „запреће ватру”. Да се за песника не запреће само ватра, већ је и „реч у пепелу запретана”, разазнаје се мука у досезању изневерених и загубљених речи. Саме по себи, постоје речи у Момировој поезији које могу да привуку вишеструку пажњу. Ипак, њихови спојеви који доприносе грађењу нових и поетски необичних слика додатно призивају да се запутимо ка магији коју је песник настојао да досегне и оствари. Његов „тавник самоће” одвео ме је ка једном сусрету са почившим архитектом Пеђом Ристићем, који ми, када смо се срели пре двадесетак година на Студентском тргу, није упутио уобичајени поздрав, већ ме је одмах питао: „Знаш ли како су Срби звали тунел?” Пошто нисам знао да му одговорим, он је испричао како када су француски инжењери градили тунел код Рипња, окупили су се сељаци и видевши ту ископану рупу само су рекли: „Тавник”, а Француз је узвратио: „Тунел”, и отада се прихватила та страна реч, а своја занемарила. Пеђа је рекао да је ипак чуо ту реч на отварању Саборног храма Христовог Васкрсења који је пројектовао у Подгорици. Када је народ кренуо у обилазак цркве и да се пење степеницама кроз кружни ходник, тада је једна старија жена рекла: „Ово је тавник.” Он је био озарен и насмејан када ми је то испричао.

Момир је достигао своја озарења у поезији када је змогао да изнађе низове сплетених речи као што су: „реке бродовите”, ослушкивање „глувине”, „облаци муњобије”, облак који плови „окопловима” завичаја, „разуларени ветар”, ветар који „птицу мотуља”, „грличасте ласте”, мачак који „мрклину ноћи преде”, „бездушне врлети”, „изнемогле даљине”, време које „прокишњава”, песме које се чују „у расануће”, „са врхова прстију / разлиставају се шуме”, „преклано мирисно цвеће”, „смешак обешен о чађаве вериге”, „празно небо се њише”, „постеља као медовина”, „огризак од пуног месеца”, „увојак момачких песама”, „сломоврат Самограда” и низ других.

Збирка *Ђавоље брвно* носи сликовит и садржајан наслов. Појам „брвно” углавном нас значењски води ка басни о два тврдоглава јарца који су се срели на дрвеном премошћавању изнад воде. Момирово „брвно” очигледно постоји као топоним, јер се преко њега прелази на Ђавољим

лазима. Саопштено нам је да је оно постављено „између две стене / усправне и намргођене” и да је саграђено од боровог дрвета. По казивању његовог јунака Радоша Караколца, у сан му се уселило ђавоље брвно које је изгледало свечано и лишено опасности, „посуто месечином као златом”. Назив брвна срећемо са митским обележјима проистеклим из народне маште којом је прелазак изнад провалије означено страшно место на коме се треба с опрезом и страхом кретати и савладати додатне невоље које изненада може да изазове сам ђаво. Слика таквог брвна неодољиво подсећа на најнижу пречагу *Лествице* Јована Лествичника испод које из ада искачу ђаволи не би ли дохватили подвижнике који узорним животом настоје да се крећу навише ка достизању врлина. Таква сцена скоро обавезно се слика с леве стране на улазу у цркву и у самеравању са апокрифним виђењима оног света изазива исконски страх и опомену да се изабере прави пут. У песми „Ђавоље брвно” срећемо сцену која је својом ликовношћу налик на призоре из апокрифа *Павлово виђење* или *Ход Бојородице по мукама*: „У последњи тренутак / јавише се испод брвна / они што су ме обесили / мектави и заједљиви / кажу ми кроз смех / нека те тако / нека те / нека”. Песник је допро и до доњег света у који као да је вољно пошао бежећи од других мука и чак веселећи се уз ђавоље свирце: „Бежећи од Танталових мука / повешћу и ђавоље свирце / да ми даноноћно / са истим жаром / као и пре / гуде непознате арије / по овим доњим световима”. Наш песник као да је и сам прелазео преко „ђавољих греда”, које су му се изгледа налазиле на више места на његовом животном путу. Он нас у то на свој начин уверава: „Дуго сам путовао / преко изнемоглих даљина / кроз тмине и преко ђавољих греда”. Да су „ђавоље греде” битна метафора за Момира показао је то у песми „Спаљена писма”: „Да ли се ишта / ватри отргло / или је све отишло / у ђавоље греде”. Један од јунака ове збирке под именом Милан Шајов Медо певао је „и дан и ноћ” песму у којој се помиње ђавоље брвно: „Љубио сам Белку црну / на ђавољем оном брвну”. Његова судбина окончана је тако што му је „дош’о ђаво по своје”.

Мотив ђавола среће се на више места у овој збирци. Опустели завичај у коме „више никог нема”, постоји „само очева сенка / претоварена бременима сећања / тужна и пресавијена у ходу / напуштена од овога света / тумара по бездушним врлетима”. Песник се као у магновењу осврће на снове у којима „још увек сања нестварне пределе”, погодне једино да се у њима „ђаволи жене”. У неким стиховима других песама мотив ђавола добио је различита значења. Тако „на узглављу седи ђаво”, „за трпезом седе ђаволи и звери”. Када се песник обрео на дну мора у песми „Путовање”, учинило му се као да га „ђаволи гурнуше”. Глас који одјекује „у празнину” у истој песми бива „као ђавољи смех”. Овако чест мотив ђавола нашао је одговарајуће место у збирци и њеном називу даривао још већу потпору. Чини нам се да *Ђавоље брвно* можемо да видимо

као настојање да се на песнички начин искажу два света која су обележила Момиров живот. Један је остао у давнини и у сновима, а други у тумарању по путевима честих недостижа и безнађа. Нису ли стихови из песме „Отворена врата” оличење песникове распетости: „У свету пуном празнине и бола / још увек сањам нестварне пределе”? Врата родне куће остала су непролазни мотив враћања завичају: „Пред тим прагом / давно сам питао себе / зашто врата нису ближа”. Снагом својих осећања и надахнутошћу да их искаже својственом поетиком Момир Вучинић је успео да у овој збирци предочи дубоке немире, чежње и надеве љубав према животу, макар он остао у раскошју сећања с оне стране ђавољег брвна.

Др Томислав Ж. ЈОВАНОВИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
tomjovanl@gmail.com

ПОД НЕБОМ, КАО И ПОД ЗЕМЉОМ

Бојан Васић, *Кройко*, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, Краљево 2025

Бојан Марковић, *Пећина, изнујџра*, Контраст издаваштво, Београд 2025

Много је речи о томе да је дух нашег времена везан за визуелно и видљиво, да је око повлашћено науштрб свих других чула, и да се у том смислу човек данашњице десензитизовао на симулакрумски ток значењских садржина које се међусобно не преовлађују у један формализовани тоталитет, већ се пружају чулима као апстрактно обиље и мноштво, тако да хераклитовска река може, уосталом, и бити иста два пута, јер ми не бисмо опазили разлику. На знаковите и интригантне начине песништво Бојана Васића и Бојана Марковића повезује један суштински контемплативно-спекулативни карактер. У „Есеју о појму читања” Симона Вејл говори о неразмрсивим контрадикцијама између субјекта, мислећег, и објекта, Другог и мишљеног: „У сваком тренутку наших живота, привучени смо споља, такорећи, значењима која ишчитавамо у појавностима.” Зато се, према филозофикињи, може расправљати бесконачно о стварности спољног света, „јер оно што називамо светом су значења која читамо; она нису стварна. Али нас обузимају као да су спољашња, и то је стварно”. Посреди јесте један вид агностичког, скептичног мистицизма, али, будући да се може слична линија размишљања запазити и у поетици најновијих песничких збирки наших значајних песника, Бојана Марковића и Бојана Васића, наиме, *Пећина, изнујџра* и *Кройко* – треба ту појаву и испитати.